Cz
2630:26:2

AZ ARANY BULLA HATÁSA A LENGYEL JOGRA

ÍRTA

DIVÉKY ADORJÁN
L. TAG

BUDAPEST
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA
1 9 4 2

Kiadásra ajánlották

Eckhart Ferenc r. t.

Illés József r. t.

AZ ORSZÁGGYŰLÉS KÖNYVTÁRA
4273 SZ.
1942. 4.
KÖTELES PÉLDÁNY.

A kiadásért felel: dr. Voinovich Géza.

18358 Sárkány-nyomda r.-t. Budapest, VI., Horn Ede-u. 9. Tel.: 122-190, 326-066.
Igazgatók: Wessely Antal és Wessely József.

AZ ARANY BULLA HATÁSA A LENGYEL JOGRA.

Midőn több évvel ezelőtt székfoglalómat tartottam a Magyar Tudományos Akadémiában „Az arany bulla és a jeruzsálemi királyság alkotmánya" címmel, azt fejtegettem, hogy az arany bulla minden valószínűség szerint a Jeruzsálemi Királyság jogszokásainak hatása alatt keletkezett, mert II. Endre 1217-ben, tehát öt évvel az arany bulla kiadása előtt keresztes hadjáratot vezetett a Szentföldre s az abban résztvett magyar uraknak alkalmuk volt megismerkedni a franciák által alapított Jeruzsálemi Királyság igen fejlett jogszokásaival, hol több olyan pont van, mellyel a magyar arany bullában is találkozunk, mint pl. az ellenállás joga stb.

Ugyanakkor felemlítettem, hogy egy tehetséges, de korán elhunyt lengyel történetíró, *Baranowski Ignácz*, a Jeruzsálemi Királyságról írt igen érdekes munkájában[1] reámutatott arra a feltűnő hasonlóságra, mely a Jeruzsálemi Királyság jogszokásai és a régi lengyel alkotmány

[1] *Baranowski Ignacy*, Królestwo Jerozolimskie (Biblioteczka Historyczna nr. 5), Warszawa 1917. Az arany bullának a lengyel jogra való hatásával 1933-ban foglalkoztam először, midőn a varsói VII. nemzetközi történelmi kongresszuson *„La constitution du Royaume de Jérusalem et les institutions hongroise et polonaises"* címen felolvasást tartottam, melyben röviden ismertettem ama hasonlóságokat, melyek a Jeruzsálemi Királyság alkotmánya és a magyar s lengyel jogszokások között található. Az élénk érdeklődést keltett felolvasás azután kibővítve 1938-ban jelent meg lengyel nyelven *„Pochodzenie węgierskiej złotej bulli i jej wpływ na prawo polskie"* címen, mint különnyomat Kutrzeba Szaniszló krakkói egyetemi tanár tiszteletére kiadott emlékkönyvből (Studia historyczne ku czci Stanisława Kutrzeby, Kraków, 1938).

néhány sarkalatos pontja közt van, mint pl. az ellenállás joga, a „Neminem captivabimus nisi iure victum" elve, továbbá az a jogszokás, hogy a lengyel nemesség csak a király költségén köteles az ország határain kivül hadakozni.

Baranowski szerint ezek az analógiák nem a véletlen művei, hanem arra vezethetők vissza, hogy e nyugati hatások a szomszédos Csehországon és Magyarországon keresztül jutottak Lengyelországba, az elfranciásodott Luxemburgok és a francia Anjouk alatt. Ez utóbbi dinasztiának két tagja ült a lengyel trónon és pedig Lajos és Hedvig, kiknek uralkodása alatt kerültek e francia hatások Lengyelországba.

Helyes Baranowskinak az a megállapítása, hogy a lengyel alkotmány és a Jeruzsálemi Királyság jogszokásai között hasonlóságok vannak s hogy e hatások Nagy Lajos és Hedvig királynő idejében kerülhettek Lengyelországba. Baranowski azonban már nem mutat reá közelebbről, hogy mily úton-módon jutottak e hatások a Jeruzsálemi Királyságból Lengyelországba. Nem tudja, hogy ezek a jogszokások megvoltak Magyarországon is és hogy magyar hatás alatt kerültek Lengyelországba.

A magyar-lengyel kapcsolatok, melyek már az Árpádok korában is jelentősek voltak, még élénkebbekké váltak az Anjouk idejében. Károly Róbert, az első Anjou a magyar trónon feleségül vette Lokietek Ulászló lengyel király leányát Erzsébetet, fia Nagy Lajos pedig a lengyel trónra jutva, perszonális úniót létesített Magyarország és Lengyelország között. Nagy Lajos leánya Hedvig szintén a lengyel trónra jutott s majdnem szentként tisztelik a lengyelek. Talán sohasem voltak oly élénkek a magyar-lengyel kapcsolatok, mint ezekben az időkben.

Lokietek Ulászló és Nagy Kázmér lengyel király idejében állandó volt a kapcsolat Krakkó és Visegrád között és Nagy Kázmér több alkalommal járt Visegrádon, hol alkalma volt megismerkedni a magyar Anjouk fényes udvarával és az ott uralkodó francia-olasz kultúrával. A Magyarországon látottak és tapasztaltak mindenesetre

nagy hatással voltak mind reá, mind a környezetében levő lengyel urakra.

A gyakori magyar-lengyel összejövetelek, mint a trencséni találkozó 1335-ben, a visegrádi kongresszus 1335-ben, a visegrádi találkozó 1339-ben, a budai tanácskozások 1350-ben, 1351-ben és 1355-ben, továbbá a kassai találkozók 1373-ban, 1374-ben és 1379-ben nagyon alkalmasak voltak arra, hogy a lengyel urak megismerkedjenek a magyar jogszokásokkal.

Ezenkivül tekintetbe kell venni még azokat a hadjáratokat is, melyeket Nagy Lajos vezetett 1351-ben, 1352-ben és 1377-ben a lengyelek érdekében a litvánok ellen s melyekben a magyarok és lengyelek együtt küzdöttek a litvánok ellen. E hadjáratok szintén előmozdították a magyarok és lengyelek érintkezéseit.

Előmozdította ezeket a kapcsolatokat természetesen Nagy Lajos lengyel uralma is (1370—1382), ki helyett anyja, a lengyel Erzsébet kormányozta Lengyelországot. Az ő környezetében állandóan voltak magyar urak, kikkel a lengyel urak sokat érintkeztek. Mindeme kapcsolatok természetesen nem maradtak hatás nélkül a lengyel viszonyokra s előmozdították elterjedésüket Lengyelországban.

Kiváló lengyel történetírók, mint *Szujski József*,[2] *Smolka Szaniszló*[3] és *Dąbrowski János*[4] is azon a vélemé-

[2] *Szujski Józef*, O młodości naszego cywilizacyjnego rozwoju. Opowiadania i rozstrząsania historyczne, Warszawa, 1882, 407 l.

[3] *Smolka Stanisław*, Rok 1386, Kraków, 1886, 62 l.

[4] *Dąbrowski Jan*, Ostatnie lata Ludwika Wielkiego, Kraków, 1917, 401 l. Itt megemlíthetem, hogy *Ulanowski* Boleszláv kiváló lengyel jogtörténész, aki sokat foglalkozott a magyar jogtörténelemmel is, a krakkói Tudományos Akadémiában tartott egyik felolvasásában hangoztatta, hogy a magyar jogfejlődésben mutatható fel a legtöbb hasonló vonás a lengyel jogfejlődéshez. Ezért — szerinte — bár a többi európai állam jogfejlődésének tanulmányozása nagyon kívánatos a lengyel jog szempontjából, mégis a magyar jog ismerete hozza a legtöbb eredményt. Szerinte a magyar jognak s főleg a XIV—XV. századinak és a XVI. század első felének tanulmányozása a leggyümölcsözőbb a lengyel jogtörténelemre nézve. (Ulanowski

nyen vannak, hogy az Anjouk idejében igen erősek voltak a magyar hatások Lengyelországban.

Nagy Lajos egyik célja az volt, hogy a fiörökös nélkül levő Nagy Kázmér után megszerezze magának és utódainak a lengyel koronát. Hogy ezt elérje, kedvezett a lengyel nemességnek és sok, kiváltságot biztosító levelet adott ki számukra.

E kiváltságok közt van sok olyan, mely az arany bullában is megtalálható. Az arany bullát, mint tudjuk, Nagy Lajos 1351-ben megerősítette s e frissen megerősített arany bullának hatását látjuk az *1355-i budai kiváltságlevélben is*, mely széleskörű jogokat biztosított a lengyel nemességnek és papságnak az esetre, ha Lajos a lengyel trónra lép.

Így többek közt megígéri ebben, hogy nem fog tőlük adót szedni, továbbá, hogy nem fog nemesek, papok és kolostorok birtokain megszállni azok engedélye nélkül. A budai kiváltságlevélnek erre vonatkozó része a következőképen hangzik: *„Item si per regnum illud quocunque tempore nos procedere contingat, descensus super praelatos, ecclesias, monasteria, eorumque populos supradictos, seu regni antedicti nobiles et eorum jobagiones, populos, vel inquilinos, non faciemus contra eorum voluntatem, nec aliquid occasione descensus exigi faciemus ab eisdem; quod si alias pro faciendo descensu divertere non possemus, extunc pro nostris sumptibus et pecuniis nos procurari in victualibus et aliis necessariis faciemus."*[5]

Ez hasonlít az arany bulla *3. pontjához*, mely a következőképen hangzik: *„De libertate praediorum servientium atque ecclesiarum. Item nullam collectam, nec liberos denarios colligi faciemus. Super praedia servientum nec domos, nec villas descendemus, nisi vocati. Super po-*

Boleslaw, Historia prawa węgierskiego w stosunku do prawa polskiego, Sprawozdania Akademii Umiejętności w Krakowie, Maj 1906).

[5] *Bandtkie Joannes Vincentius*, Jus Polonicum, Varsaviae, 1831, 156—157 l.

pulos etiam ecclesiarum ipsorum nullam penitus collectam faciemus."[6]

Hogy a budai kiváltságlevél szövegezésénél magyar hatások érvényesültek, annak kétségtelen bizonyítéka a „*jobagio*" szó, mely, mint tudjuk, csak a magyarországi latin nyelvben fordul elő. Tehát vagy oly lengyel férfiak szövegezték azt, akik jól ismerték a magyar viszonyokat, vagy pedig magyarokkal együtt szövegezték a lengyelek.[7]

Hasonlóképen az arany bullára emlékeztet a budai kiváltságlevél ama pontja, mely szerint ha a király az ország határán kívül akarna hadakozni, köteles a hadjáratban résztvett nemesek kárát megtériteni. *Az arany bulla 7. pontja* ugyanis ezt mondja: „*De exercitu extra regnum ducendo per regem. Si autem rex extra regnum exercitum ducere voluerit, serventies cum eo ire non teneantur, nisi pro pecunia ipsius. Et post reversionem judicium exercitus super eos non recipiet. Si vero ex adversa parte exercitus venerit super regnum, omnes universaliter ire teneantur. Item si extra regnum exercitus ducere voluerimes et cum exercitu iverimus, omnes qui comitatus habent, pro pecunia nostra nobiscum ire teneantur.*"[8]

A *budai privilégium* erre vonatkozó pontja hasonló módon intézkedik: „*Caeterum si in nostri et successorum regiminis tempore, pro aliqua expeditione facienda, ultra fines regni procedere nos contingat et expediat, vel eosdem de damnis, si quae regnicolae ejusdem regni in eadem expeditione nobiscum aut aliquo nostrorum successorum existentes, in nostris aut ipsorum servitiis subierint, plenarie eisdem satisfactionem impendemus et ipsi iidem impendere teneantur.*"[9]

[6] *Magyar Törvénytár,* I. köt. 1000—1526, Budapest, 1899, 132 l.

[7] Ugyanez a nézete *Korányi Károly*nak, a lwówi (lembergi) egyetem magyar származású volt magántanárának is, aki értékes tanulmányt írt az arany bulláról és a kassai paktumról. Lásd: „Złota bulla Andrzeja II a przywilej koszycki z r. 1374" (Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie, Lwów, 1931, 61 l.)

[8] *Magyar Törvénytár,* I. 134. l.

[9] *Bandkie,* i m. 157 l.